

Opinia Europejskiego Komitetu Ekonomiczno-Społecznego „Komunikat Komisji do Parlamentu Europejskiego, Rady, Europejskiego Komitetu Ekonomiczno-Społecznego i Komitetu Regionów »Transformacja cyfrowa systemu energetycznego – plan działania UE«”

(COM(2022) 552 final)

(2023/C 184/17)

Sprawozdawca: **Thomas KATTNIG**

Współsprawozdawca: **Zsolt KÜKEDI**

Wniosek o konsultację	Komisja Europejska, 25.11.2022
Podstawa prawna	Art. 304 Traktatu o funkcjonowaniu Unii Europejskiej
Sekcja odpowiedzialna	Sekcja Transportu, Energii, Infrastruktury i Społeczeństwa Informacyjnego
Data przyjęcia przez sekcję	7.3.2023
Data przyjęcia na sesji plenarnej	22.3.2023
Sesja plenarna nr	577
Wynik głosowania (za/przeciw/wstrzymało się)	198/1/7

1. Wnioski i zalecenia

1.1. EKES popiera cele planu działania i z zadowoleniem przyjmuje większość zaproponowanych w nim środków. Komitet podkreślił już w szczególności związek między transformacją energetyczną a transformacją cyfrową, wskazując na korzyści płynące z cyfryzacji pod względem oszczędności energii, zmniejszonej energochłonności i lepszego zarządzania infrastrukturą energetyczną. Przyjęte w planie działania optymistyczne nastawienie jest inspirujące, jednak Komisja niejednokrotnie ignoruje fakt, że rzeczywistość fizyczna znacznie różni się od przypadków użycia cyfryzacji wymienionych w planie działania.

1.2. O ile zarówno podejście strategiczne, jak i konkretne środki w planie działania zmierzają we właściwym kierunku, o tyle Komisja nie włącza tego planu do ogólnej polityki energetycznej. Zawężone podejście, skupiające się wyłącznie na cyfryzacji i ignorujące ogólne ramy, nie przyniesie korzyści, które odpowiednio wyjaśniono w planie działania. Cyfryzacja systemu energetycznego musi tworzyć rozwiązania oparte na współpracy, w których zapewnia się zachęty dla użytkowników do uczestnictwa w cyfrowym systemie energetycznym; na przykład stosowania inteligentnych liczników i pojazdów elektrycznych z ładowaniem dwukierunkowym, które przyczyniają się do stabilności systemu elektroenergetycznego. Handel partnerski, wirtualna konsumpcja własna i dzielenie się energią wymagają narzędzi cyfrowych. Bariery administracyjne sprawiają jednak, że praktyki te są nieatrakcyjne, albo też brakuje skutecznych zachęt.

1.3. EKES potwierdza, że z całą pewnością należy uczynić system energetyczny bardziej inteligentnym i elastycznym, jednak system ten jest obecnie nadwężony z powodu deficytów, takich jak brak elastyczności sieci przesyłowej i dystrybucyjnej wynikający z niedoinwestowania infrastruktury energetycznej. Chociaż niektórzy dostawcy energii osiągnęli znaczne zyski, nie zainwestowano wystarczająco dużo w inteligentne sieci, aby osiągnąć cele transformacji energetycznej. Rozbudowa i przekształcenie sieci energetycznej pozostają w tyle ze względu na to, że ramy regulacyjne nie zachęcają m.in. do inwestowania w cyfryzację i uelastycznienie, a istniejące sieci stały się nieodpowiednie do przesyłu i dystrybucji niestabilnej energii. Aby uniknąć wyłączeń sieci w cyfrowym systemie energetycznym, musimy pilnie rozpocząć przekształcanie naszego systemu energetycznego poprzez rozwój i rozbudowę sieci (sieci przesyłowe i dystrybucyjne).

1.4. EKES apeluje do Komisji Europejskiej o włączenie pomysłów leżących u podstaw „wspierania inwestycji w cyfrową infrastrukturę elektryczną” do zmiany art. 58 dyrektywy Parlamentu Europejskiego i Rady (UE) 2019/944 z dnia 5 czerwca 2019 r. w sprawie wspólnych zasad rynku wewnętrznego energii elektrycznej oraz zmieniającej dyrektywę 2012/27/UE ⁽¹⁾,

⁽¹⁾ Dz.U. L 158 z 14.6.2019, s. 125.

co zapewni ramy regulacyjne skutecznie zachęcające do inwestycji w cyfryzację sieci elektroenergetycznych. Jednocześnie należy rozwijać rynki elastyczności, aby uatrakcyjnić elastyczną konsumpcję, elastyczne wytwarzanie i elastyczną prosumpcję oparte na technologiach cyfrowych.

1.5. Ponad sześć lat po przedstawieniu pakietu „Czysta energia dla wszystkich Europejczyków” zarówno społeczności energetyczne, jak i zbiorowa konsumpcja własna nadal odgrywają niewielką rolę w europejskich systemach energetycznych. Komisja Europejska dotychczas ignorowała istnienie barier dla tych form wytwarzania i zużycia energii. Europejczycy muszą otrzymać zachęty, które ostatecznie przekonają i zmobilizują ich do cyfryzacji wszystkich działań związanych z energią. W wielu przypadkach potrzebne są również jasne uprawnienia natury prawnej i administracyjnej. EKES wzywa Komisję i państwa członkowskie do opracowania odpowiednich inicjatyw, w tym bezpośredniego wsparcia umożliwiającego społecznościom energetycznym i prosumentom zbiorowym pełne wykorzystanie ich potencjału, dzięki czemu – zwłaszcza w zakresie bezpieczeństwa dostaw – te formy wytwarzania i konsumpcji muszą stać się kluczową częścią systemu. W przeciwnym razie narzędzia cyfrowe nie przyniosą zmian.

1.6. Komitet przypomina, że przy właściwym podejściu neutralna dla klimatu, zdecentralizowana i cyfrowa struktura dostaw energii może mieć znaczący pozytywny wpływ na zatrudnienie i gospodarkę, zwłaszcza na gospodarki regionalne⁽²⁾. W obliczu obecnego kryzysu Unia Europejska potrzebuje ogólnego podejścia do polityki energetycznej, łączącego konkretne kwestie związane z energią i klimatem z celami społecznej i regionalnej polityki spójności.

1.7. EKES zauważa jednak, że polityka zmian może być skuteczna tylko wtedy, gdy uwzględni różnorodną dynamikę społeczną, jaka pojawia się w okresie transformacji, i włączy ją do swoich strategii i środków. Należy wzmocnić rolę aktywnych konsumentów w transformacji cyfrowej i zachęcać ich do korzystania z jak największej liczby inteligentnych rozwiązań, ponieważ mogą one poprawić efektywność i funkcjonowanie wewnętrznego rynku energii – a jednocześnie trzeba uwzględnić operatorów systemów dystrybucyjnych w celu zapewnienia bezpieczeństwa dostaw. Narzędzia muszą być przyjazne dla użytkownika i należy zwrócić uwagę na grupy słabsze i osoby z niepełnosprawnościami. Niezbędna jest zatem polityka na rzecz sprawiedliwej transformacji i aktywnego politycznego zarządzania zmianami. Jeżeli przy wdrażaniu pominie się wymiar społeczny, transformacja może zakończyć się niepowodzeniem z powodu oporu społecznego.

1.8. W odniesieniu do przyszłego kształtu systemów energetycznych i infrastruktury energetycznej EKES wielokrotnie podkreślał, że wszyscy konsumenci muszą być aktywnie zaangażowani w rozwój inteligentnych systemów energetycznych oraz że należy wprowadzić zachęty umożliwiające społeczeństwu obywatelskiemu uczestniczenie w transformacji energetycznej. „Łączenie lokalnych i regionalnych innowatorów”, o którym Komisja wspomniała w punkcie 7.3, jest bardzo istotne. Wspólne działania, takie jak współpraca między inteligentnymi miastami i społecznościami, mogą stworzyć najlepsze i najbardziej przystępne cenowo rozwiązania, jakich dany region może potrzebować.

1.9. Polityka cyfrowa i polityka energetyczna UE już teraz wytyczają kierunek cyfryzacji sektora energetycznego, ponieważ kwestii takich jak interoperacyjność danych, bezpieczeństwo dostaw i cyberbezpieczeństwo, prywatność i ochrona konsumentów, nie można pozostawić samemu rynkowi, a ich właściwe wdrożenie jest kluczowe. W tym kontekście EKES zwraca uwagę, że za pomocą wszelkich środków należy zapobiegać naruszaniu prywatności i wykorzystywaniu danych niezgodnie z przeznaczeniem. Obejmuje to nie tylko techniczne środki ostrożności, lecz także odpowiedzialność za tę przestrzeń danych i jej monitorowanie przez organy państwowe podlegające kontroli politycznej i demokratycznej. Jednocześnie należy zwrócić szczególną uwagę na ochronę danych dotyczących infrastruktury krytycznej.

1.10. W komunikacie Komisja stwierdza, że należy koniecznie zadbać o to, by cyfryzacja nie podważała ram ochrony konsumentów już ustanowionych na wewnętrznym rynku energii elektrycznej. EKES odnotowuje to stwierdzenie i dodaje, że należy dostosować i poprawić prawa konsumentów na rynku energii. Konsumenci nie mogą być w niekorzystnej sytuacji ani nadmiernie obciążeni. Powinni oni korzystać z narzędzi cyfrowych, które, jeśli zostaną prawidłowo opracowane, mogą przyczynić się do zwiększenia ochrony konsumentów.

1.11. W przypadku wszystkich inicjatyw ważne jest, aby konsumenci mieli zainstalowany w domu inteligentny licznik. W wielu państwach członkowskich nadal tak nie jest, dlatego istnieje pilna potrzeba wzmocnienia wysiłków na rzecz szerszego wdrożenia inteligentnych systemów pomiarowych jako podstawowego warunku stosowania większości rozwiązań cyfrowych w sektorze energetycznym, zwłaszcza w odniesieniu do dostaw energii elektrycznej i, w mniejszym stopniu, dostaw gazu. Państwa członkowskie, które nie wdrożyły jeszcze w pełni inteligentnych liczników, muszą przyspieszyć ten proces i zwiększyć krajowe cele w tym zakresie. Międzynarodowe dowody wskazują, że wprowadzanie inteligentnych liczników jest najbardziej skuteczne, gdy operatorzy sieci są za to odpowiedzialni. Inteligentne liczniki należy uznać za integralną część sieci elektroenergetycznej.

⁽²⁾ Dz.U. C 367 z 10.10.2018, s. 1.

1.12. Istnieje ryzyko, że nowe usługi oparte na danych i innowacyjne rozwiązania technologiczne nie zostaną wprowadzone wystarczająco szybko, jeśli zabraknie wykwalifikowanych pracowników i wyszkolonych specjalistów, którzy pomogą je wdrożyć. Wprowadzenie niezbędnych środków polityki rynku pracy i polityki edukacyjnej wymaga wystarczających zasobów finansowych, a także opracowania planu działania na potrzeby skoordynowanego podejścia. EKES uważa, że ścisła współpraca z partnerami społecznymi ma w tym względzie zasadnicze znaczenie.

1.13. Cyberbezpieczeństwo jest nieodzownym fundamentem niezawodności coraz bardziej cyfrowego systemu energetycznego. Przemiany, jakie dokonały się w ostatnich dziesięcioleciach, a w szczególności niedawne wydarzenia, pokazują niebezpieczeństwo cyberataków i aktów sabotażu wymierzonych w infrastrukturę krytyczną. Problemy mogą jednak pojawić się nie tylko w wyniku cyberataków lub aktów sabotażu, lecz także w wyniku awarii sprzętu i oprogramowania, w związku z czym podczas cyfryzacji Komisja musi zwrócić szczególną uwagę na projektowanie sprzętu i oprogramowania, aby zapewnić ich odporność. Awaria lub uszkodzenie infrastruktury krytycznej może spowodować katastrofalne niedobory dostaw i zagrażać bezpieczeństwu publicznemu. Bardziej zdecentralizowane wytwarzanie i wykorzystywanie energii w połączeniu z internetem zwiększa „powierzchnię ataku” i potęguje ryzyko związane z cyberbezpieczeństwem. Cyfrowy system energetyczny (zarówno pod względem sprzętu, jak i oprogramowania) musi być niezawodny, zapewniając ciągłą dostępność.

1.14. EKES uważa, że połączona strategia transformacji energetycznej i cyfryzacji na obszarach wiejskich nie spotkała się z zainteresowaniem i wsparciem, jakiego oczekiwano. Apeluje o szybkie wdrożenie długoterminowej wizji Komisji dotyczącej obszarów wiejskich UE oraz o mobilizację zainteresowanych stron w ramach unijnego paktu na rzecz obszarów wiejskich.

2. Kontekst

2.1. Komisja opublikowała komunikat w celu przyspieszenia cyfryzacji systemu energetycznego. W planie działania UE „Transformacja cyfrowa systemu energetycznego” dąży się do osiągnięcia celów określonych w sprawozdaniu dotyczącym prognozy strategicznej w sprawie transformacji ekologicznej i cyfrowej, zgodnie z którymi technologia cyfrowa ma przyczynić się do powstania neutralnego dla klimatu i zasobooszczędnego społeczeństwa, a jednocześnie zapewniać każdemu możliwość korzystania z tej transformacji.

2.2. W swoim planie działania UE Komisja proponuje szereg działań w pięciu obszarach: wspieranie łączności, interoperacyjności i płynnej wymiany danych dotyczących energii poprzez stworzenie wspólnej przestrzeni danych, promowanie i koordynowanie inwestycji w inteligentną sieć, świadczenie lepszych usług opartych na innowacjach cyfrowych w celu zaangażowania konsumentów w transformację energetyczną, zagwarantowanie cyberbezpieczeństwa w systemie energetycznym oraz zapewnienie zgodności rosnących potrzeb energetycznych sektora ICT z Europejskim Zielonym Ładem. Komisja uważa, że cyfryzacja może poprawić przystępność cenową, zrównoważoność i odporność systemu energetycznego UE.

2.3. Inteligentne rozwiązania mają zapewnić konsumentom większą kontrolę nad zużyciem energii i rachunkami, a tym samym poprawić zarządzanie zużyciem energii, mimo że wielu odbiorców końcowych może zrozumieć ten potencjał bez potrzeby wdrożenia inteligentnego rozwiązania. Innowacyjne usługi energetyczne powinny ograniczać zużycie energii, a energia powinna być wykorzystywana wtedy, gdy jest tania. Inteligentne liczniki dostarczają istotnych informacji na potrzeby zmniejszenia kosztów zużycia energii, np. inteligentne ładowanie pojazdów elektrycznych, inteligentne pompy ciepła z panelami fotowoltaicznymi. Inteligentne liczniki pomagają klientom kontrolować dane na ich rachunkach i umożliwiają im wyeliminowanie nieprawidłowych rachunków i rozliczeń wstecznych, które należą obecnie do największych problemów konsumentów. Plan działania przewiduje wsparcie dla narzędzi cyfrowych, które służą interesom konsumentów i w niektórych przypadkach są opracowywane we współpracy z nimi, poprawę umiejętności cyfrowych, finansowanie inteligentnych rozwiązań cyfrowych za pośrednictwem programów, które mogą pomóc w osiągnięciu celu, jakim jest cyfryzacja systemu energetycznego, wspieranie krajowych organów regulacyjnych w określaniu i monitorowaniu wspólnych wskaźników dotyczących inteligentnych sieci, stworzenie wspólnej europejskiej przestrzeni danych dotyczących energii oraz ściśle zaangażowanie wszystkich zainteresowanych stron, w szczególności operatorów sieci i dostawców energii.

2.4. Według Komisji technologie ICT mają niebagatelny potencjał w zakresie ekologizacji. Rozwiązania cyfrowe powinny pomóc w zrównoważeniu podaży energii, jej magazynowania i popytu na nią oraz uelastyczyć system energetyczny, ułatwiając integrację zdecentralizowanych odnawialnych źródeł energii. Należy rozwijać rynki elastyczności, aby inwestycje w opcje elastyczności stały się atrakcyjne, niezależnie od tego, czy inwestycje te są dokonywane przez wytwórców, konsumentów czy prosumentów korzystających z narzędzi cyfrowych.

2.5. Jednocześnie w planie działania podkreślono potrzebę ograniczenia rosnącego zużycia energii w sektorze ICT. W planie działania przewidziano również utworzenie cyfrowego bliźniaka europejskiej sieci elektroenergetycznej, wsparcie dla społeczności energetycznych za pomocą narzędzi cyfrowych, opracowanie etykiet energetycznych dla komputerów, centrów danych i łańcuchów bloków oraz opracowanie unijnego kodeksu postępowania na rzecz zrównoważonego rozwoju sieci telekomunikacyjnych.

2.6. W coraz bardziej cyfrowym systemie energetycznym ze zdecentralizowanym wytwarzaniem, przesyłem i dystrybucją energii oraz bardziej połączonymi cyfrowo urządzeniami w domach wzrasta ryzyko szpiegostwa, cyberprzestępczości i awarii sprzętu związanego ze zużyciem energii. W związku z tym Komisja proponuje dobrze skoordynowane środki cyberbezpieczeństwa z myślą o wzmocnieniu ogólnej odporności systemu.

2.7. W planie działania wskazano, że wymaga to zarówno działań średnio- i długoterminowych, jak i ram zarządzania. Komisja wyjaśnia, że w działania te zaangażowanych będzie wiele społeczności zainteresowanych stron, przedsiębiorstw i partnerów międzynarodowych, i zauważa, że ograniczone finansowanie publiczne należy wykorzystywać mądrze, oraz wskazuje na potrzebę większych inwestycji prywatnych.

3. Uwagi ogólne

3.1. W planie działania Komisja słusznie odnosi się do ogromnego potencjału technologii cyfrowych pod względem zwiększenia elastyczności systemu elektroenergetycznego. EKES popiera te cele i z zadowoleniem przyjmuje większość środków zaproponowanych w planie działania. Komitet podkreślił już w szczególności związek między transformacją energetyczną a transformacją cyfrową, wskazując na korzyści płynące z cyfryzacji pod względem oszczędności energii, zmniejszonej energochłonności i lepszego zarządzania infrastrukturą energetyczną. Przyjęte w planie działania optymistyczne nastawienie jest inspirujące, jednak Komisja niejednokrotnie ignoruje fakt, że rzeczywistość fizyczna znacznie różni się od przypadków użycia cyfryzacji wymienionych w planie działania.

3.2. EKES jest zdania, że głównymi wyzwaniem stojącymi przed sektorem energetycznym są: dywersyfikacja źródeł energii w Europie, zmniejszenie zależności od importu energii, zapewnienie zintegrowanego wewnętrznego rynku energii, poprawa efektywności energetycznej, szybka rozbudowa sieci energetycznej, zapewnienie bezpieczeństwa dostaw, dekarbonizacja gospodarki, ograniczenie emisji, przejście na gospodarkę niskoemisyjną przy zastosowaniu niskowęglowych i czystych technologii energetycznych, zwiększenie udziału energii odnawialnej i znaczący rozwój odnawialnych źródeł energii na potrzeby osiągnięcia celów klimatycznych, promowanie powiązanych badań i powiązanego kształcenia, zapewnienie sprawiedliwej transformacji i wspieranie społecznego wymiaru energii, np. ograniczanie ubóstwa energetycznego. Transformacja cyfrowa systemu energetycznego stanowi podstawę tego procesu i może pomóc w sprostaniu wszystkim tym głównym wyzwaniom.

3.3. O ile zarówno podejście strategiczne, jak i konkretne środki w planie działania zmierzają we właściwym kierunku, o tyle Komisja nie włącza tego planu do ogólnej polityki energetycznej. Zawężone podejście, skupiające się wyłącznie na cyfryzacji i ignorujące ogólne ramy, nie przyniesie korzyści, które odpowiednio wyjaśniono w planie działania.

3.4. We wniosku Komisji nakreślono obraz stanu idealnego, opartego na dobrze rozwiniętym systemie energetycznym (np. sieci przesyłu i dystrybucji), który jest poddawany cyfrowej transformacji. W Europie należy jednak najpierw rozwinąć sieci przesyłowe i dystrybucyjne, zanim możliwe będzie opracowanie złożonej technologii cyfrowej. Cyfryzacja stanie się bezskuteczna, jeżeli nie będzie możliwości przesyłu inteligentnie zarządzanej energii za pośrednictwem sieci przesyłowych energii. Ponadto w sieciach przesyłowych i dystrybucyjnych marnuje się ogromne ilości energii. Nawet obecnie koszt ekologicznej energii elektrycznej, która nie może być wykorzystywana lub przesyłana i która musi zostać ograniczona, wyniósł ponad 2 mld EUR przed kryzysem energetycznym, a w dużych krajach, takich jak Niemcy, ponad 12 mld EUR podczas kryzysu energetycznego. Te straty ekonomiczne wzrosną wielokrotnie, o ile nie nastąpi szybka rozbudowa sieci energetycznych i zdolności magazynowania energii kompatybilnych z systemem i o ile nie pojawią się zarazem lepsze sposoby wykorzystania energii elektrycznej bezpośrednio na miejscu. Cyfryzacja w tym obszarze może odegrać rolę w identyfikowaniu tych strat i wykorzystywaniu wygenerowanych w ten sposób danych na potrzeby rozwoju sieci.

3.5. Istotnie potrzebne są znaczne inwestycje w infrastrukturę energetyczną, aby uczynić sieci inteligentnymi. Prawdą jest również, że wiele państw członkowskich nie zachęca do takich inwestycji, ponieważ ich przepisy wyraźnie faworyzują nakłady inwestycyjne, a inwestycje w cyfryzację to głównie koszty operacyjne. Koordynacja i monitorowanie takich inwestycji i związanych z nimi postępów nie wystarczą. EKES apeluje do Komisji Europejskiej o włączenie pomysłów leżących u podstaw „wspierania inwestycji w cyfrową infrastrukturę elektryczną” do zmiany art. 58 dyrektywy (UE) 2019/944 w sprawie wspólnych zasad rynku wewnętrznego energii elektrycznej, co zapewni ramy regulacyjne skutecznie zachęcające do inwestycji w cyfryzację sieci elektroenergetycznych.

3.6. Komisja Europejska słusznie podkreśla, że narzędzia cyfrowe odgrywają istotną rolę w rozwoju programów zbiorowej konsumpcji własnej i społeczności energetycznych. Pomocne mogą być zarówno wytyczne, jak i planowana platforma eksperymentalna, ale nie są to najważniejsze aspekty. Ponad pięć lat po przedstawieniu pakietu „Czysta energia dla wszystkich Europejczyków” zarówno społeczności energetyczne, jak i zbiorowa konsumpcja własna nadal odgrywają niewielką rolę w europejskich systemach energetycznych. W wielu przypadkach głównymi przyczynami tego stanu rzeczy są znaczne bariery biurokratyczne oraz brak informacji ze strony konsumentów i producentów. Komisja Europejska dotychczas ignorowała istnienie tych barier. Europejczycy muszą otrzymać zachęty, które ostatecznie przekonają

i zmobilizują ich do cyfryzacji wszystkich działań związanych z energią. Cyfrowy system energetyczny jako całość musi być tak atrakcyjny dla działających w nim podmiotów, by nie tylko zachęty finansowe przyczyniały się do stworzenia takiego cyfrowego systemu energetycznego, ale by całe otoczenie zachęcało do tworzenia kontrolowanego, zarządzanego i bezpiecznego systemu energetycznego. EKES wzywa Komisję i państwa członkowskie do opracowania odpowiednich inicjatyw, w tym bezpośredniego wsparcia umożliwiającego społecznościom energetycznym i prosumentom zbiorowym rozwinięcie ich pełnego potencjału – a jednocześnie trzeba uwzględnić operatorów systemów dystrybucyjnych w celu zapewnienia bezpieczeństwa dostaw. W przeciwnym razie narzędzia cyfrowe nie przyniosą zmian.

3.7. Dwukierunkowe ładowanie pojazdów elektrycznych jest kolejnym bardzo obiecującym przykładem, który pokazuje, że bardziej aktywni konsumenci mogą bezpośrednio przyczynić się do stabilności systemu za pomocą technologii cyfrowych, w tym ICT, zarówno po stronie sieci, jak i konsumentów. W całej Europie nie ma jednak prawie żadnych projektów biznesowych dotyczących dwukierunkowego ładowania pojazdów elektrycznych, ponieważ rynek nie został zaprojektowany w taki sposób, aby zapewnić zachęty rynkowe do dostarczania i odbioru elastycznej energii elektrycznej. W swoich wysiłkach na rzecz przebudowy rynku Komisja powinna skupić się w szczególności na zaprojektowaniu rynku, który sprawi, że przypadki takie jak te wymienione w rozdziale 4.2 planu działania będą atrakcyjne i pomoże włączyć je do głównego nurtu polityki, przy czym ładowanie dwukierunkowe może być również wykorzystywane w przyszłości przez operatorów sieci jako czynnik kontroli obciążenia, co należy również uwzględnić w prawodawstwie w celu zapewnienia bezpieczeństwa dostaw.

3.8. Komitet przypomina, że przy właściwym podejściu neutralna dla klimatu, zdecentralizowana i cyfrowa struktura dostaw energii może mieć znaczący pozytywny wpływ na zatrudnienie i gospodarkę, zwłaszcza na gospodarkę regionalną⁽³⁾. W obliczu obecnego kryzysu Unia Europejska potrzebuje ogólnego podejścia do polityki energetycznej, łączącego konkretne kwestie związane z energią i klimatem z celami społecznej i regionalnej polityki spójności.

3.9. EKES podkreśla, że technokratyczne opracowanie ramowych warunków gospodarczych i finansowe wspieranie nowych technologii, zwłaszcza cyfryzacji systemu energetycznego, odgrywają istotną rolę w transformacji energetycznej. Jednocześnie EKES zauważa, że polityka zmian może być skuteczna tylko wtedy, gdy uwzględni różnorodną dynamikę społeczną, jaka pojawia się w okresie transformacji, i włączy ją do swoich strategii i środków. Należy wzmocnić rolę konsumentów w cyfryzacji i zachęcać ich do korzystania z jak największej liczby inteligentnych rozwiązań, ponieważ mogą one przyczynić się do poprawy efektywności i funkcjonowania wewnętrznego rynku energii, przy pełnym udziale wszystkich elementów energetycznego łańcucha wartości w celu zapewnienia bezpieczeństwa dostaw. Niezbędna jest zatem polityka na rzecz sprawiedliwej transformacji i aktywnego politycznego zarządzania zmianami. Jeżeli przy wdrażaniu pominięto wymiar społeczny, transformacja może zakończyć się niepowodzeniem z powodu oporu społecznego.

3.10. Przekształcenie systemu energetycznego może przynieść nieoczekiwane zyski dostawcom usług, którzy mogą żądać wyższych opłat za nowe rozwiązania. Innowacyjne usługi, aplikacje i systemy zarządzania energią mogą jednak w pełni wykorzystać ogromny niewykorzystany potencjał dla użytkowników energii, co przyniesie korzyści konsumentom borykającym się z problemem wysokich cen energii. Cyfryzacja może przyczynić się do zapewnienia porównywalności cen na rynku, sprawić, że ceny opcji elastyczności, takich jak przesuwanie obciążeń, będą sprawiedliwe, oraz pokazać na wczesnym etapie procesu rynkowego, że odbiorcy energii, tacy jak gospodarstwa domowe znajdujące się w trudnej sytuacji, mogliby płacić mniej za świadczoną usługę. Inteligentne rozwiązania w zakresie rozliczania energii mogą na przykład zapewnić osobom znajdującym się w niekorzystnej sytuacji społecznej możliwość korzystania z takiej ilości energii, za jaką mogą one zapłacić, i nie pozwolą im na zaciągnięcie długów.

3.11. EKES wzywa również Komisję do uwzględnienia realiów rynku inteligentnych liczników i do podjęcia w razie potrzeby interwencji. Planowana instalacja inteligentnych liczników może prowadzić do wysokich kosztów dla najemców. W praktyce nie ma prawie żadnej konkurencji między różnymi dostawcami usług pomiarowych. Badania sektorowe w Niemczech i Austrii wykazały, że istnieją poważne przesłanki świadczące o istnieniu niekonkurencyjnego oligopolu w sektorze opomiarowania podlicznikami⁽⁴⁾. W celu zapewnienia konkurencyjności należy zapewnić możliwość korzystania z urządzeń rejestrujących zużycie również przez dostawców zewnętrznych. W przeciwnym razie zmiana firmy rozliczeniowej zawsze byłaby związana z kosztami wymiany istniejących urządzeń rejestrujących zużycie.

3.12. W tym kontekście EKES przypomina swoje stanowisko, że nie wolno dopuścić do powstania dwuklasowego społeczeństwa pod względem dostępu do energii. Nie można dopuścić do sytuacji, w której tylko zamożne i dobrze wyposażone technologicznie gospodarstwa domowe korzystają z transformacji energetycznej, a wszystkie pozostałe muszą ponosić jej koszty. Dlatego EKES popiera zachęty i narzędzia służące wdrażaniu dyrektywy w sprawie efektywności energetycznej, aby pomóc odbiorcom i gospodarstwom domowym w trudnej sytuacji, i zwraca uwagę na to, że ambitne cele w zakresie systemu ciepłowniczego i chłodniczego mogą pogorszyć warunki w mieszkalnictwie socjalnym.

⁽³⁾ Dz.U. C 367 z 10.10.2018, s. 1.

⁽⁴⁾ Na przykład stwierdzono, że największy w Austrii dostawca usług pomiarowych próbował wykluczyć dostawców zewnętrznych z korzystania ze swoich inteligentnych urządzeń pomiarowych poprzez zastosowanie form ochrony sprzętu (Austriacki Federalny Urząd Ochrony Konkurencji (BWB), 2022 r.).

3.13. W odniesieniu do przyszłego kształtu systemów energetycznych i infrastruktury energetycznej EKES wielokrotnie podkreślał, że wszyscy konsumenci – gospodarstwa domowe, przedsiębiorstwa i społeczności energetyczne – muszą być aktywnie zaangażowani w rozwój inteligentnych systemów energetycznych oraz że należy wprowadzić zachęty umożliwiające społeczeństwu obywatelskiemu uczestniczenie w transformacji energetycznej, a także jej współfinansowanie. „Łączenie lokalnych i regionalnych innowatorów”, o którym Komisja wspomniała w punkcie 7.3, jest bardzo istotne. Wspólne działania, takie jak współpraca między inteligentnymi miastami i społecznościami, mogą stworzyć najlepsze i najbardziej przystępne cenowo rozwiązania, jakich dany region może potrzebować.

3.14. W planie działania przewidziano utworzenie wspólnej europejskiej przestrzeni danych dotyczących energii oraz należyte zarządzanie, aby zapewnić skoordynowaną wymianę i skoordynowane wykorzystanie danych dotyczących energii w całej UE. Polityka cyfrowa i polityka energetyczna UE już teraz wytyczają kierunek cyfryzacji sektora energetycznego, ponieważ kwestii takich jak interoperacyjność danych, bezpieczeństwo dostaw i cyberbezpieczeństwo, prywatność i ochrona konsumentów, nie można pozostawić samemu rynkowi, a ich właściwe wdrożenie jest kluczowe. W tym kontekście EKES zwraca uwagę, że za pomocą wszelkich środków należy zapobiegać naruszaniu prywatności i wykorzystywaniu danych niezgodnie z przeznaczeniem. Obejmuje to nie tylko techniczne środki ostrożności, lecz także odpowiedzialność za tę przestrzeń danych i jej monitorowanie przez organy państwowe podlegające kontroli politycznej i demokratycznej. Należy promować publiczną własność danych, ponieważ dane są ważnym czynnikiem gospodarczym w społeczeństwie połączonym z siecią i cyfrowym. Z drugiej strony należy zapobiegać prywatnym monopolom danych sprawowanym przez duże firmy technologiczne (GAFA)⁽⁵⁾. Jednocześnie należy zwrócić szczególną uwagę na ochronę danych dotyczących infrastruktury krytycznej.

3.15. Proponowana przestrzeń danych jest obiecującym podejściem, ale wymaga jasnych zasad regulujących dostęp do zanonimizowanych danych dla wszystkich uczestników rynku, którzy są zainteresowani wykorzystaniem danych, na przykład w celu lepszego planowania handlu energią i dzielenia się nią. Istotne jest szybkie opracowanie „solidnego zarządzania”, o którym mowa w planie działania, przez sformułowanie podstawowych praw dla wszystkich uczestników rynku, w tym konsumentów, prosumentów, podmiotów handlujących energią itp.

3.16. W odniesieniu do koordynacji strategicznej na szczeblu unijnym w planie działania przewidziano ustanowienie grupy ekspertów ds. inteligentnej energii (dawniej grupa zadaniowa ds. inteligentnych sieci energetycznych). Jej celem jest wkład w tworzenie europejskich ram wymiany danych dotyczących energii, wzmocnienie koordynacji wymiany danych na potrzeby sektora energetycznego na szczeblu UE, określenie podstawowych zasad i zapewnienie spójności między różnymi priorytetami i inicjatywami w zakresie udostępniania danych, a także wspieranie Komisji w opracowaniu i uruchomieniu wspólnej europejskiej przestrzeni danych dotyczących energii. EKES zwraca uwagę, że w tym kontekście należy opracować jasne wytyczne i cele, a zasadnicze znaczenie ma zaangażowanie partnerów społecznych i zorganizowanego społeczeństwa obywatelskiego.

3.17. Pomysł wspierania operatorów systemu przesyłowego i operatorów systemu dystrybucyjnego w tworzeniu cyfrowego bliźniaka sieci elektroenergetycznej jest interesującym podejściem i może przyczynić się do poprawy modelowania sieci. Należy jednak dokładnie określić rolę cyfrowego bliźniaka w planowaniu rozbudowy sieci, zapewnieniu jej inteligentnego charakteru, integrowaniu opcji elastyczności, w tym wirtualnych elektrowni, prosumpcji energii i dzielenia się energią, a także w optymalizacji odporności. W tym względzie konieczne wydaje się również wprowadzenie zmian do dyrektywy (UE) 2019/944.

3.18. W komunikacie Komisja stwierdza, że należy koniecznie zadbać o to, by cyfryzacja nie podważała ram ochrony konsumentów już ustanowionych na wewnętrznym rynku energii elektrycznej. EKES odnotowuje to stwierdzenie i dodaje, że należy dostosować i poprawić prawa konsumentów na rynku energii. Konsumenci nie mogą być w niekorzystnej sytuacji ani nadmiernie obciążeni. Szczególną uwagę należy poświęcić słabszym grupom, osobom z niepełnosprawnościami i osobom o niskim poziomie umiejętności cyfrowych. Potrzebne są tu odpowiednie przepisy ochronne, ponieważ już teraz widać, że wielu konsumentów traci kontrolę nad cyfrowymi informacjami i rachunkami.

3.19. W komunikacie stwierdzono, że cyfryzacja nie może mieć negatywnego wpływu na możliwość ustalania cen regulowanych przez państwa członkowskie, zwłaszcza dla odbiorców wrażliwych i osób dotkniętych ubóstwem energetycznym. Dzięki narzędziom cyfrowym organy publiczne mogą również lepiej identyfikować, monitorować i zwalczać ubóstwo energetyczne, natomiast sektor energetyczny może w dalszym stopniu optymalizować swoją działalność, koncentrując się na bezpieczeństwie dostaw, i priorytetowo traktować wykorzystanie odnawialnych źródeł energii.

3.20. EKES z zadowoleniem przyjmuje zapowiedź Komisji, by do połowy 2023 r. zapewnić współpracę w ramach kluczowych projektów badawczo-rozwojowych w celu określenia strategii angażowania konsumentów w projektowanie i wykorzystywanie dostępnych i przystępnych cenowo narzędzi cyfrowych. Komitet ponownie podkreśla, że nadal istnieje potrzeba znacznych inwestycji w badania naukowe i innowacje.

W tym kontekście inwestycje publiczne w inteligentne systemy energetyczne oparte na źródłach odnawialnych mają niebotyczne znaczenie dla zagwarantowania bezpieczeństwa dostaw, walki z ubóstwem energetycznym, zapewnienia przystępnych cen i tworzenia miejsc pracy. EKES ponownie zaleca, podobnie jak w opinii ECO/559, zastosowanie złotej

(5) Czterech internetowych gigantów: Google, Apple, Facebook i Amazon.

reguły do inwestycji publicznych. W przypadku wszystkich inicjatyw ważne jest, aby konsumenci mieli zainstalowany w domu inteligentny licznik. W wielu państwach członkowskich nadal tak nie jest, dlatego istnieje pilna potrzeba wzmocnienia wysiłków na rzecz szerszego wdrożenia inteligentnych systemów pomiarowych jako podstawowego warunku stosowania większości rozwiązań cyfrowych w sektorze energetycznym. Państwa członkowskie, które nie wdrożyły jeszcze w pełni inteligentnych liczników, muszą przyspieszyć ten proces i zwiększyć krajowe cele w tym zakresie.

3.21. Istnieje ryzyko, że nowe usługi oparte na danych i innowacyjne rozwiązania technologiczne nie zostaną wprowadzone wystarczająco szybko, jeśli zabraknie wykwalifikowanych pracowników i wyszkolonych specjalistów, którzy pomogą je wdrożyć⁽⁶⁾. EKES uważa, że aby osiągnąć te cele, należy niezwłocznie podjąć odpowiednie działania w ścisłej współpracy z partnerami społecznymi.

3.22. Potrzebne są jednak również wystarczające środki finansowe i programy, aby szkolić osoby długotrwale bezrobotne, kobiety i młodzież, w szczególności za pośrednictwem specjalnych programów, oraz stworzyć dla nich atrakcyjne warunki ramowe. Warunki te obejmują gwarancje zatrudnienia, a także inicjatywę na rzecz szkolenia i kwalifikacji oraz szeroki zakres możliwości przekwalifikowania i dalszego kształcenia. Wprowadzenie niezbędnych środków polityki rynku pracy i polityki edukacyjnej wymaga wystarczających zasobów finansowych, a także opracowania planu działania na potrzeby skoordynowanego podejścia.

3.23. EKES apeluje o ścisłą współpracę między organizatorami szkoleń a przedsiębiorstwami przy opracowywaniu kursów szkoleniowych zapewniających umiejętności i kompetencje niezbędne do cyfrowej i zrównoważonej transformacji gospodarki, w tym poprzez dalsze kształcenie i przekwalifikowanie pracowników oraz przedsiębiorców. Europejski Rok Umiejętności 2023 zostanie wykorzystany do wzmocnienia i skutecznego wdrożenia tych środków.

3.24. Cyberbezpieczeństwo jest nieodzownym fundamentem niezawodności coraz bardziej cyfrowego systemu energetycznego. Przemiany, jakie dokonały się w ostatnich dziesięcioleciach, a w szczególności niedawne wydarzenia, pokazują niebezpieczeństwo cyberataków i aktów sabotażu wymierzonych w infrastrukturę krytyczną. Problemy mogą jednak pojawić się nie tylko w wyniku cyberataków lub aktów sabotażu, lecz także w wyniku awarii sprzętu i oprogramowania, w związku z czym podczas cyfryzacji Komisja musi zwrócić szczególną uwagę na projektowanie sprzętu i oprogramowania, aby zapewnić ich odporność. Awaria lub uszkodzenie infrastruktury krytycznej może spowodować katastrofalne niedobory dostaw i zagrażać bezpieczeństwu publicznemu. Bardziej zdecentralizowane wytwarzanie i wykorzystywanie energii w połączeniu z internetem zwiększa „powierzchnię ataku” i potęguje ryzyko związane z cyberbezpieczeństwem.

3.25. Celem cyberataków i ataków fizycznych może być cały łańcuch wartości systemu energetycznego, od produkcji i przesyłu po dystrybucję i konsumenta, w tym wszystkie interfejsy cyfrowe wzdłuż tego łańcucha. W interesie wszystkich w Europie leży lepsza ochrona tej krytycznej infrastruktury. UE musi być lepiej przygotowana na potencjalne ataki tego rodzaju. W związku z tym EKES apeluje o natychmiastową krytyczną ocenę przedsięwziętych dotychczas środków oraz o opracowanie kompleksowej strategii ochrony UE przed takimi zagrożeniami jak klęski żywiołowe, ataki fizyczne i cyberataki. W tym kontekście Komitet zwraca uwagę na swoje inne opinie w tej sprawie⁽⁷⁾ i zaleca, by wszystkie inwestycje zagraniczne w sektorach strategicznych w UE były zgodne z polityką bezpieczeństwa UE.

3.26. Sektor ICT odpowiada za około 7% światowego zużycia energii elektrycznej. W ramach transformacji ekologicznej i transformacji cyfrowej konieczne jest zatem zmniejszenie rosnących potrzeb energetycznych sektora ICT zgodnie z celem neutralności klimatycznej. EKES zgadza się, że zasadnicze znaczenie ma zajęcie się zużyciem energii i zasobów w całym łańcuchu wartości ICT oraz najważniejszymi nowymi dodatkowymi elementami związanymi z ICT, które zwiększają zużycie energii. Istnieją już rozwiązania dotyczące ponownego wykorzystania ciepła odpadowego z ośrodków przetwarzania danych do ogrzewania domów i przedsiębiorstw. W związku z tym ważne jest, aby ciepło odpadowe było traktowane na równi z odnawialnymi źródłami energii w ramach przeglądu dyrektywy w sprawie energii ze źródeł odnawialnych (RED III) i innych przepisów dotyczących energii związanych z pakietem „Gotowi na 55”. Aby osiągnąć optymalne wyniki, konieczne są jednak konkretne i wykonalne rozwiązania, które mogą służyć jako najlepsze praktyki.

3.27. Interoperacyjne normy techniczne, cyberbezpieczeństwo, ochronę danych i inne kluczowe cechy poddanego transformacji cyfrowej systemu energetycznego należy zapewnić w skali globalnej, na forach międzynarodowych i we współpracy z krajami partnerskimi. Aby przyspieszyć transformację ekologiczną i transformację cyfrową w krajach partnerskich za pośrednictwem kontaktów dwustronnych, EKES apeluje do Komisji, by włączyła aspekty cyfrowe i ekologiczne do projektów, partnerstw i umów o współpracy dotyczących energii.

⁽⁶⁾ Opierając się na wynikach konsultacji publicznych, Komisja uznała braki w rozwoju umiejętności i niedobór odpowiednio wykwalifikowanych pracowników za najważniejsze bariery w upowszechnianiu technologii cyfrowych (sprawozdanie zbiorcze dostępne na stronie „Wyraź swoją opinię”).

⁽⁷⁾ Dz.U. C 286 z 16.7.2021, s. 170.

4. Uwagi szczegółowe

4.1. EKES uważa, że połączona strategia transformacji energetycznej i cyfryzacji na obszarach wiejskich nie spotkała się z zainteresowaniem i wsparciem, jakiego oczekiwano. Apeluje o szybkie wdrożenie długoterminowej wizji Komisji dotyczącej obszarów wiejskich UE oraz o mobilizację zainteresowanych stron w ramach unijnego paktu na rzecz obszarów wiejskich.

4.2. EKES zaleca zapewnienie równości na rynku pracy w sektorze energetycznym przez zbadanie możliwości dla kobiet, a jednocześnie zapobieganie sytuacji, w której transformacja energetyczna i transformacja cyfrowa stałyby się pułapkami dla karier i wynagrodzenia kobiet. Zaleca także rozszerzenie dialogu społecznego i układów zbiorowych w celu zapewnienia równości w przedsiębiorstwach energetycznych w całej Europie.

Bruksela, dnia 22 marca 2023 r.

Christa SCHWENG
Przewodnicząca
Europejskiego Komitetu Ekonomiczno-Społecznego
